

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра фізичної географії та картографії

До захисту допустити
Зав. кафедри _____ доцент **Анатолій БАЙНАЗАРОВ**
« _____ » _____ 2025 р.

**КАРТОГРАФУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ
ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА**

Виконала: студентка 4-го курсу з.ф.н,
групи ГК-41з
спеціальність: 106 Географія
освітня програма: Картографія,
геоінформатика і кадастр
Олена Сергіївна КІРЄЄВА
Науковий керівник:
доцент, к.геогр.н. Наталія ПОПОВИЧ

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____
Голова ЕК **Валентина РЕДІНА**
_____
Секретар ЕК **Тетяна БУЛГАКОВА**

« _____ » _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ.....	7
1.1. Поняття та класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів.....	7
1.2. Методика оцінювання рекреаційно-туристичних ресурсів.....	11
1.3. Використання картографічного методу у туристичних дослідженнях.....	14
РОЗДІЛ 2. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	16
2.1. Географічна характеристика Запорізького району Запорізької області.....	16
2.2. Історико-культурні та природні туристичні об'єкти території дослідження.....	19
2.3. Досвід картографування рекреаційно-туристичних ресурсів Запорізького району Запорізької області.....	24
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА КАРТИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	29
3.1. Підбір даних для укладання інтерактивної карти.....	29
3.2. Процес створення інтерактивної карти.....	46
3.3. Аналіз отриманих результатів та можливості їх використання...	52
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Сфера туризму та рекреації сьогодні відіграє все більш важливу роль у соціально-економічному розвитку українських регіонів. Внутрішній туризм, розвиток громад, збереження культурних і природних цінностей – усе це потребує ґрунтовного вивчення територій і сучасних засобів їхнього представлення. Одним із таких засобів є картографування, що дозволяє не просто позначити туристичні об’єкти на карті, а й упорядкувати їх, виявити логічні зв’язки, оцінити потенціал для розвитку.

Особливо цінним сьогодні є впровадження геоінформаційних систем (ГІС), які дають змогу створювати цифрові карти з великою кількістю функцій – аналітичних, візуалізаційних, інтерактивних. Це відкриває нові можливості для представлення туристичного простору в доступному та інформативному вигляді.

До 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення російської федерації, в Україні активно розвивались як внутрішні, так і міжнародні туристичні напрями. Запорізька область, зокрема, була частиною туристично привабливого Півдня, де спостерігалось стабільне зростання кількості мандрівників. Проте воєнні події істотно вплинули на ситуацію – багато регіонів стали небезпечними для відвідування, а туристична інфраструктура зазнала змін або зупинилася в розвитку.

Незважаючи на складні обставини, питання дослідження та збереження туристичних ресурсів не втрачає актуальності. У майбутньому саме ці дані стануть основою для відновлення галузі, коли туризм у масштабах країни повернеться як важлива складова економіки, і допоможуть не лише зберегти, а й переосмислити наявний туристичний потенціал регіонів.

Запорізький район Запорізької області є територією з багатим природним, історико-культурним і рекреаційним потенціалом. Тут поєднуються різноманітні ландшафти – від берегів Дніпра та острова Хортиця до степових просторів, численних балок і заповідних об’єктів. На території району зосереджено низку туристичних об’єктів: музеї, сакральні споруди, природні заказники, пляжі, археологічні пам’ятки. Однак попри це, рівень організованого туризму на місцевості залишається низьким, а інформація про ресурси – розрізною та не завжди доступною для користувачів.

Актуальність дослідження. У теперішніх умовах, коли туризм і рекреаційна сфера набувають нового значення для України, особливої уваги потребує вивчення ресурсного потенціалу на рівні окремих адміністративних одиниць. Щоб розвивати туризм на якісному рівні, потрібно мати не лише загальні уявлення про територію, а й конкретну інформацію про те, де саме розташовані об’єкти, у якому вони стані, які мають можливості для використання в туристичній сфері. Саме картографія дозволяє не просто бачити, а глибше розуміти просторову організацію туристичних ресурсів.

Запорізький район є прикладом території, яка має чимало переваг для розвитку туризму – тут і унікальні природні ландшафти, і багатий історико-культурний спадок, і об’єкти природно-заповідного фонду. Однак на практиці ця територія залишається малодослідженою в туристичному сенсі: інформація про об’єкти або застаріла, або фрагментарна, а сучасні, інтерактивні й доступні для широкого загалу туристичні карти фактично відсутні. Через це району важко розвивати інфраструктуру, будувати нові туристичні маршрути чи залучати інвесторів.

Тож дослідження, присвячене картографуванню туристичних і рекреаційних ресурсів Запорізького району, є вкрай своєчасним і потрібним. Воно дозволяє не просто зібрати та впорядкувати дані, а й візуалізувати

потенціал території, зробити його доступним для планування, розвитку й просування на туристичному ринку. Такий підхід корисний як з наукової точки зору, так і для практичного використання органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадськими ініціативами.

Результати дослідження можуть стати основою для подальших ініціатив із розвитку внутрішнього і зовнішнього туризму, підвищення привабливості регіону, а також збереження культурної і природної спадщини.

Об'єктом дослідження є рекреаційно-туристичні ресурси Запорізького району Запорізької області, а **предметом** – просторові характеристики, структура і сучасний стан рекреаційно-туристичних ресурсів Запорізького району Запорізької області.

Метою роботи є комплексне дослідження та картографічне відображення рекреаційних і туристичних ресурсів Запорізького району Запорізької області для виявлення їхнього потенціалу, особливостей просторової організації та сприяння подальшому розвитку туристичної і рекреаційної діяльності в регіоні.

Відповідно до мети роботи були сформульовані наступні **завдання**:

1. Розглянути поняття та методику оцінювання рекреаційно-туристичних ресурсів.

2. Надати географічну характеристику Запорізького району як основи для аналізу просторового розміщення рекреаційно-туристичних об'єктів.

3. Здійснити огляд природних та історико-культурних ресурсів Запорізького району, які мають туристичний потенціал.

4. Дослідити наявні приклади картографування туристичних ресурсів у Запорізькій області, зокрема з використанням ГІС-технологій.

5. Розробити інтерактивну карту рекреаційно-туристичних об'єктів Запорізького району із застосуванням ГІС.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи були використані різноманітні методи дослідження, які забезпечили комплексний підхід до вивчення туристичних і рекреаційних ресурсів Запорізького району Запорізької області. Проаналізовано інформаційні джерела, у тому числі літературні джерела, нормативно-правові акти і картографічні матеріали, що дозволило визначити теоретичні основи картографування та особливості класифікації рекреаційно-туристичних ресурсів.

Для структурування й систематизації об'єктів туризму і рекреації застосовувався метод класифікації. Основним інструментом просторового відображення даних став картографічний метод. Провідну роль у дослідженні відігравали ГІС, які були використані для обробки просторових даних і побудови тематичних карт.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 62 сторінках, складається зі вступу, 3 розділів і висновків, містить 12 рисунків і 6 таблиць. Під час написання роботи у якості джерел інформації були використані інтернет-джерела, наукові публікації, державні постанови, статистичні дані, дані обласних відомств та туристичних блогів. Список використаних джерел нараховує 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Поняття та класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів

Поняття рекреаційно-туристичних ресурсів є центральним у дослідженнях, пов'язаних з організацією та розвитком туризму. У науковій літературі існує низка підходів до визначення цього терміна. За визначенням українського дослідника І. Т. Твердохліб, туристично-рекреаційні ресурси – це комплекс природних, історико-культурних, соціально-економічних об'єктів і явищ, які можуть слугувати для задоволення потреб населення у відпочинку, оздоровленні, пізнанні, культурному розвитку та активній діяльності в умовах, відмінних від повсякденного середовища [36].

Інший український науковець, О. І. Топчієв, наголошує на просторово-територіальному аспекті цього поняття, підкреслюючи, що туристично-рекреаційні ресурси – це ті компоненти навколишнього середовища, які мають сприятливі властивості для формування рекреаційної діяльності в конкретному регіоні [39].

У міжнародній практиці подібне визначення подається, наприклад, у дослідженнях Всесвітньої Туристичної Організації (World Tourism Organization), де під туристичними ресурсами розуміють усі природні, культурні та антропогенні елементи, які становлять інтерес для туристів і можуть бути використані для розвитку туристичної індустрії [WTO, 2001]. Згідно з класифікацією, запропонованою Краусом і Мануелом [52], рекреаційні ресурси поділяються на природні (ландшафти, клімат, водойми, ліси), культурно-історичні (пам'ятки, музеї, архітектура) та соціально-економічні (туристична інфраструктура, транспорт, сервіси).

Загалом, більшість дослідників поділяють туристично-рекреаційні ресурси на дві основні групи:

1. Природні ресурси – клімат, рельєф, водойми, лісові масиви, флора і фауна тощо.
2. Антропогенні ресурси – пам'ятки архітектури, музеї, історичні місця, традиції, події, а також матеріальна база обслуговування (готелі, заклади харчування, транспортна інфраструктура).

Важливим аспектом дослідження є оцінка привабливості та доступності ресурсів. Як зазначає Є. М. Кулініч, ефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу передбачає не лише його наявність, а й належну інфраструктурну підтримку та вдалу просторову організацію [20].

Таким чином, рекреаційно-туристичні ресурси – це комплекс об'єктів природного і культурного походження, які можуть стати основою для туристичної діяльності за умови наявності відповідної інфраструктури та управління. Їх системний аналіз та картографування дозволяють оцінити потенціал регіону і сприяти його сталому розвитку в туристичній сфері.

Класифікація туристично-рекреаційних ресурсів є важливою передумовою для їх інвентаризації, оцінки та подальшого картографування. У наукових працях представлені різноманітні варіанти класифікації зазначених ресурсів. Згідно з підходом О. П. Милютіна, туристично-рекреаційні ресурси поділяються на природно-рекреаційні, історико-культурні та соціально-економічні.

Природно-рекреаційні ресурси охоплюють ландшафтні комплекси, мінеральні джерела, ліси, водойми, кліматичні умови, флору та фауну, які мають оздоровчі або естетичні властивості. Наприклад, в Запорізькому районі це можуть бути узбережжя Дніпра, заказники, лісові масиви та мінеральні джерела.

Соціально-економічні ресурси охоплюють об'єкти, створені людиною для обслуговування туристичної діяльності: готелі, бази відпочинку, транспортну інфраструктуру, заклади харчування, інформаційно-туристичні центри. Вони не належать до безпосередніх ресурсів, однак відіграють важливу роль у забезпеченні можливості використання природних та культурних об'єктів з туристичною метою.

У своїх дослідженнях М. П. Мальська та О. І. Шаблій акцентують увагу на функціональній класифікації, згідно з якою ресурси поділяються залежно від виду туризму, який вони обслуговують: природні ресурси більше підходять для екологічного, спортивного чи сільського туризму, тоді як культурні – для пізнавального та історико-культурного [46].

Таким чином, класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів є багатовимірною та залежить від мети дослідження. У межах цієї кваліфікаційної роботи акцент буде зроблено на комплексному підході, який передбачає просторову інвентаризацію природних, культурних і інфраструктурних об'єктів з подальшим їх картографуванням.

Дослідження туристично-рекреаційних ресурсів та їх картографування має міждисциплінарний характер і активно розвивається на перетині географії, картографії, геоінформатики, туризмознавства та краєзнавства. Упродовж останніх років зростає інтерес науковців до дослідження просторової організації рекреаційного потенціалу територій, аналізу туристичних ресурсів на регіональному рівні та застосування сучасних ГІС-технологій для їх візуалізації.

У вітчизняній науці значний внесок у формування теоретико-методичних засад дослідження туристичних ресурсів зробили такі вчені, як О. І. Шаблій [46], М. П. Мальський [23], Н. І. Ткаченко [37], С. М. Козловський [14]. У їхніх роботах розглядаються класифікації туристичних ресурсів,

принципи їх оцінки та територіальної організації туризму. Так, наприклад, Н. І. Ткаченко акцентує увагу на структурі рекреаційно-туристичного потенціалу регіонів, пропонуючи виділяти природні, історико-культурні та соціально-економічні чинники розвитку туризму [37].

Окрему увагу у наукових працях приділено картографуванню як методу дослідження й представлення просторових аспектів туризму. У працях А. М. Маринича, О. І. Бельського [26] та ін. розглядається використання тематичних карт для цілей планування туристичної інфраструктури, популяризації регіональних маршрутів, створення електронних атласів та вебкарт.

Серед сучасних робіт, присвячених застосуванню геоінформаційних систем, варто відзначити дослідження С. О. Лаврухіна, О. М. Капінос [22], де представлено моделі ГІС-картування туристичних ресурсів, методики створення інформаційно-аналітичних карт та баз даних. Ці дослідження демонструють важливість просторового аналізу для прийняття управлінських рішень у сфері туризму.

Також заслуговують на увагу роботи, присвячені аналізу туристичних ресурсів окремих регіонів України. Наприклад, монографії та статті, присвячені туристичному потенціалу Львівської, Івано-Франківської, Одеської та Київської областей, можуть бути корисними для розробки методики дослідження й картографування Запорізького району. Однак для Запорізької області, а особливо її районного рівня, таких праць значно менше, що свідчить про актуальність дослідження.

У зарубіжній науковій літературі значну увагу приділено питанням просторового планування туризму [48], геовізуалізації [50], використанню ГІС у туризмі [47, 54]. Ці роботи можуть бути використані як методологічна основа

для реалізації проєктів з картографування туристичних ресурсів у національному масштабі.

Таким чином, аналіз джерел літератури свідчить про наявність широкого наукового підґрунтя для вивчення та картографування рекреаційно-туристичних ресурсів. Разом із тим, недостатня кількість комплексних досліджень, присвячених саме Запорізькому району, зумовлює необхідність системного підходу до виявлення, класифікації та візуалізації його туристичних ресурсів із використанням сучасних методів геоінформаційного аналізу.

1.2. Методика оцінювання рекреаційно-туристичних ресурсів

Оцінювання рекреаційно-туристичних ресурсів є ключовим етапом у процесі дослідження потенціалу певної території для розвитку туризму. Воно дозволяє встановити, наскільки об'єкти придатні для туристичного використання, яку цінність вони становлять для відвідувачів, та які з них варто включати до туристичних маршрутів чи програм регіонального розвитку. Така оцінка також є основою для подальшої картографічної візуалізації туристичного потенціалу району.

У науковій літературі туристичні та рекреаційні ресурси оцінюють за низкою критеріїв, які враховують як природні, так і антропогенні чинники. Загальна модель передбачає врахування:

- ресурсного потенціалу (наявність і різноманітність об'єктів);
- ступеня збереженості природного середовища;
- інфраструктурної забезпеченості території;
- доступності (транспортної й інформаційної);
- естетичної та історико-культурної цінності об'єктів;

- попиту та відвідуваності.

Бальна оцінка – це один із найбільш поширених та доступних методів кількісного аналізу туристично-рекреаційних ресурсів, що дозволяє систематизувати інформацію про об'єкти, порівнювати їх між собою та визначати ступінь їхньої туристичної цінності. Метод базується на присвоєнні об'єктам певної кількості балів за низкою показників, які характеризують їхні якісні та кількісні особливості.

В основі бального оцінювання лежить визначення набору критеріїв, що мають найбільше значення для туристичної привабливості об'єкта. Кожному критерію присвоюється шкала оцінки – зазвичай від 1 до 5 балів, де 1 означає низький рівень розвитку або значення критерію, а 5 – високий. Після оцінювання за всіма критеріями підраховується сумарна кількість балів, на основі якої об'єкти поділяються на групи за рівнем туристичного потенціалу.

Метод бальної оцінки широко використовується в економічній, соціальній та рекреаційній географії (наприклад, для оцінювання природних і культурно-історичних ресурсів, умов життя населення тощо). Як правило, оцінки за окремими показниками групуються, і найбільш привабливі або цінні об'єкти отримують вищий сумарний бал.

Після оцінювання за всіма критеріями, об'єкт може набрати максимум 30 балів. За сумарною кількістю балів туристично-рекреаційні ресурси поділяються на три категорії:

- 1) Висока туристична цінність – 25–30 балів;
- 2) Середня туристична цінність – 18–24 бали;
- 3) Низька туристична цінність – до 17 балів.

Для оцінювання використовуються такі джерела:

1. Похідні та тематичні карти (топографічні, туристичні, природоохоронні).

2. Статистичні дані (Держстат, звіти громад, управління туризму ОДА).
3. ГІС-дані (OpenStreetMap, Google Earth, QGIS-проекти).
4. Польові спостереження, фотофіксація, експертне опитування.
5. Платформи відгуків і рейтингові сервіси (Google Maps, Tripadvisor тощо).

Такий підхід дозволяє об'єктивно оцінити потенціал окремих об'єктів, порівняти їх між собою та зробити висновки щодо доцільності подальшого інвестування в їхній розвиток, популяризацію або збереження.

Також, існують і різні підходи для оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів. Так, *географічний підхід* передбачає насамперед аналіз природних умов і ландшафтних особливостей території. У його межах особлива увага приділяється зонуванню простору відповідно до придатності для різних видів рекреаційної діяльності, з урахуванням рельєфу, клімату, гідрографії та інших природних чинників.

Геоекологічний підхід акцентує на вивченні екологічного стану довкілля. Він дозволяє виявити чинники, які обмежують або, навпаки, сприяють розвитку туризму, зокрема з погляду екологічної безпеки, антропогенного навантаження на території, наявності охоронюваних природних об'єктів тощо.

Зі свого боку, *маркетинговий підхід* зосереджується на визначенні туристичної привабливості регіону з огляду на попит з боку споживачів туристичних послуг. Цей підхід дозволяє краще зрозуміти переваги й недоліки території як туристичного продукту, оцінити конкурентоспроможність на ринку, цільову аудиторію, а також шляхи позиціонування регіону.

Кадастровий підхід базується на принципах систематизації, інвентаризації та класифікації наявних ресурсів. Такий підхід дозволяє створити своєрідний реєстр туристично-рекреаційних об'єктів, що може стати

основою для їх подальшої економічної або стратегічної оцінки з метою планування розвитку.

Особливої актуальності набуває *геоінформаційний підхід*, що передбачає використання сучасних цифрових інструментів, зокрема ГІС-технологій. Завдяки цьому підходу можна не лише збирати та обробляти просторову інформацію, а й візуалізувати її у вигляді тематичних карт. Це значно спрощує прийняття рішень у сфері просторового планування туристичної інфраструктури.

Крім цього, в окремих дослідженнях [19] все частіше згадується *кластерний підхід*, який полягає у виділенні територіальних груп (кластерів) з високою концентрацією туристичних ресурсів та послуг. Створення таких кластерів сприяє ефективнішій координації суб'єктів туристичної діяльності, об'єднанню зусиль для просування території.

Таким чином, кожен з методичних підходів має свої переваги та може застосовуватися залежно від цілей дослідження. У реальній практиці найкращі результати дає поєднання кількох підходів, що дозволяє комплексно оцінити туристичний потенціал території – як з екологічної, так і з економічної, просторової та соціальної точок зору.

1.3. Використання картографічного методу у туристичних дослідженнях

Серед методів вивчення територіальних характеристик туризму одне з ключових місць посідає картографічний метод. Він дозволяє не лише відображати просторові характеристики туристичних об'єктів, а й аналізувати їхню взаємозалежність, щільність, доступність, спеціалізацію, рівень розвитку

інфраструктури та інші важливі характеристики. Використання карт у туризмі забезпечує візуалізацію даних.

За визначенням українських дослідників, картографічний метод є способом дослідження геопросторових явищ, який базується на створенні, аналізі та інтерпретації тематичних карт. У туристичних дослідженнях він використовується для вирішення широкого спектру завдань: від інвентаризації туристичних ресурсів до прогнозування розвитку туризму в регіоні [4].

Однією з основних функцій туристичних карт є інформативна. Вони відображають об'єкти туристичного інтересу – природні, історико-культурні, соціально-економічні, інфраструктурні – в зручному для сприйняття вигляді. Завдяки картографуванню, можливо охопити всю сукупність туристичних ресурсів регіону, виявити території з найвищим рекреаційним потенціалом, а також слабкі зони, які потребують подальшого розвитку [8].

Крім описового представлення, картографічний метод є ефективним інструментом для аналітичних досліджень. За його допомогою здійснюють типізацію туристичних територій, зонування за функціональним використанням, визначення густоти туристичних потоків тощо. Застосування ГІС-технологій значно розширює аналітичні можливості методу.

У сучасних дослідженнях дедалі більше застосовується поєднання картографічного методу з іншими. Це дає змогу отримати цілісну картину стану туристичного потенціалу певної території. Зокрема, тематичні карти туристичних ресурсів можуть використовуватись при розробці стратегій регіонального розвитку, рекреаційного планування, екотуристичних маршрутів, у маркетингових дослідженнях. Таким чином, картографічний метод в туристичних дослідженнях є універсальним і ефективним засобом візуалізації, аналізу та прогнозування, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення у сфері розвитку туризму.

РОЗДІЛ 2. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Географічна характеристика Запорізького району Запорізької області

Запорізький район є складовою Запорізької області, яка включає в себе 5 районів: Запорізький, Пологівський, Василівський, Бердянський та Мелітопольський райони. Райони було утворено відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року [31].

Запорізький район є третім за площею районом області, та займає її північну частину. Він межує на заході з Нікопольським районом Дніпропетровської області, на півночі і сході – з Синельниківським районом Дніпропетровської області, на південному сході – з Пологівським районом Запорізької області, на південному заході- з Василівським районом Запорізької області.

Площа цього району складає 4 674 кв. км, що становить 17,2% від загальної площі області. До нього належать 17 територіальних громад: 3 міські громади, 3 селищні громади та 11 сільських територіальних громад.

До міських громад належать Запорізька, Вільнянська та Новомиколаївська, до селищних – Кушугумська, Тернуватська, Комишуваська, до сільських – Матвіївська, Михалівська, Михайло-Лукашівська, Павлівська, Петро-Михайлівська, Біленьківська, Долинська, Новоолександрівська, Степненська, Широківська і Таврійська громади.

Станом на 2020 рік населення Запорізького району складає 874 150 осіб. Найбільша за населенням громада – Запорізька міська, так як там

розташований обласний та районний адміністративний центр – місто Запоріжжя.

Запорізький район, як і значна частина Запорізької області, розташований у межах південно-східної частини Українського кристалічного щита. Це один із найдавніших геоструктурних елементів Східноєвропейської платформи, сформований у докембрії (близько 2,5 мільярдів років тому). Фізико-географічне розташування Запорізької області характеризується її положенням у південно-східній частині України, в межах Причорноморської низовини та південної частини Придніпровської височини. Рельєф Запорізької області в основному рівнинний, з окремими піднятими ділянками – пагорбами, балками та платоподібними формами. На сході області розташована частина Українського щита, що виходять на поверхню, утворюючи скелі, пороги, як-от на острові Хортиця. На заході місцями зустрічаються тераси Дніпра.

Область належить до степової природної зони, яка займає більшу частину південної України. Її територія простягається від нижньої течії Дніпра на заході до Приазовської височини на сході, маючи вихід до Азовського моря на півдні.

Ґрунти представлені переважно чорноземами звичайними та південними, а також каштановими ґрунтами в південній частині. Природна рослинність збереглася у вигляді залишків степів, байрачних лісів, прибережної та балкової рослинності, зокрема в заповідниках та заказниках (рис. 2.1).

Рельєф – переважно рівнинний з незначними підвищеннями на півночі. Район належить до степової фізико-географічної зони, природна рослинність якої представлена степовими травами, але переважно розорана під сільськогосподарські угіддя.

Карта ґрунтів Запорізької області

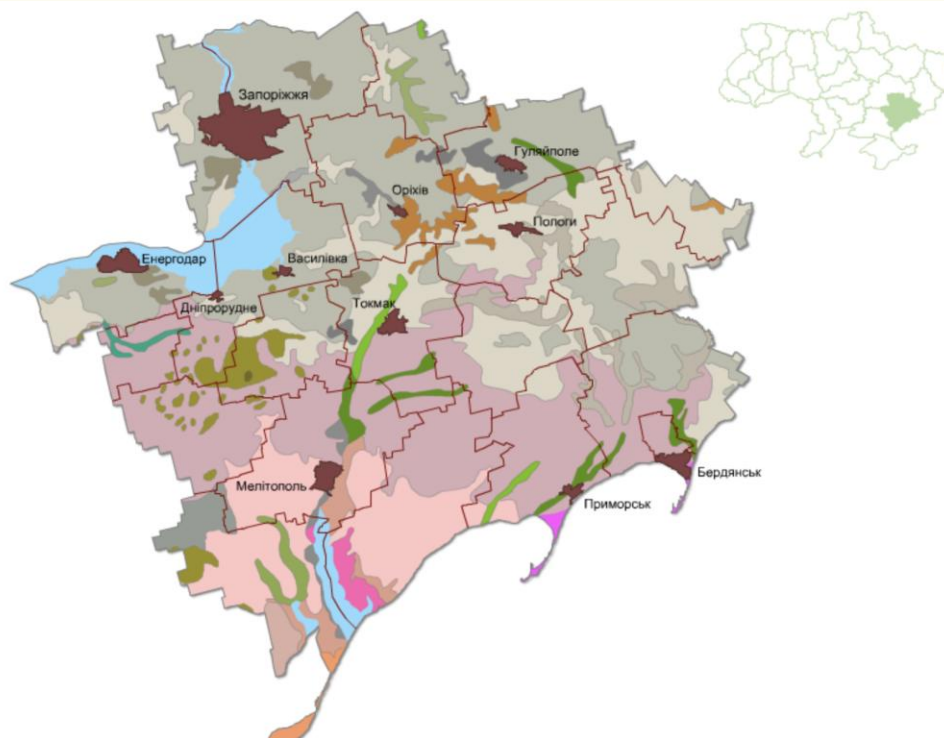

Рис 2.1. Карта ґрунтів Запорізької області

Тваринний світ Запорізького району багатий і різноманітний і налічує близько 540 видів хребетних (ссавців, риби, птахів, земноводних, плазунів).

Клімат Запорізького району – помірно континентальний з яскраво вираженими рисами посушливості. Район характеризується теплим, тривалим літом та помірно холодною, малосніжною зимою. Середньорічний показник температури повітря сягає приблизно $+9...+10^{\circ}\text{C}$. Липень є найтеплішим місяцем із середньою температурою $+22...+24^{\circ}\text{C}$, тоді як січень – найхолоднішим, із температурою $-3...-5^{\circ}\text{C}$.

Річна кількість опадів становить 350–450 мм, що є одним із найнижчих показників в Україні. Опади випадають переважно у весняно-літній період, часто мають зливовий характер (рис. 2.2).

Для регіону характерні періоди посухи, суховії та інтенсивне випаровування, що вдвічі перевищує кількість опадів, що випадають. Така кліматична характеристика обумовлює потребу в зрошенні сільськогосподарських земель.

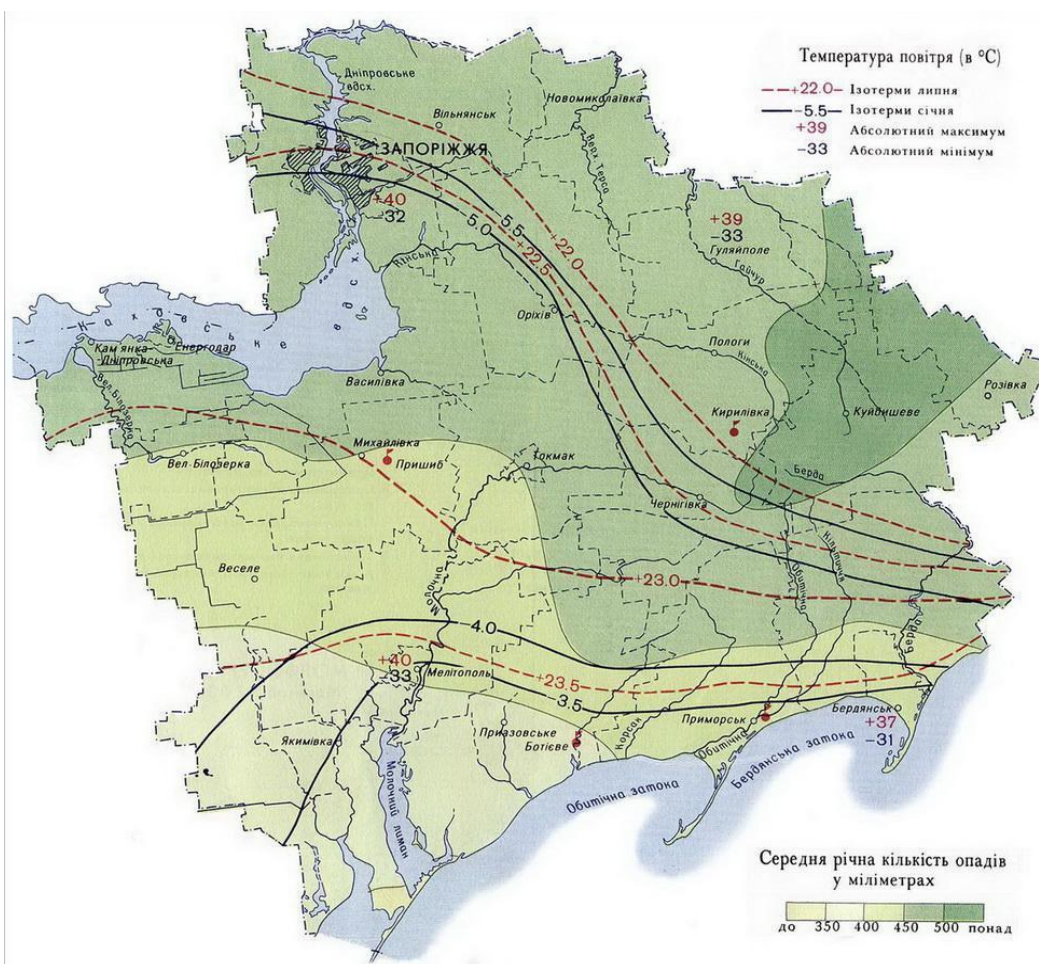

Рис. 2.2. Основні кліматичні показники Запорізької області

2.2. Історико-культурні та природні туристичні об'єкти території дослідження

Історико-культурні туристичні об'єкти – це матеріальні та нематеріальні об'єкти, які мають історичну, культурну, архітектурну або археологічну

цінність і становлять інтерес для туристів як носії культурної спадщини. До таких об'єктів належать пам'ятки архітектури, археології, монументального мистецтва, культові споруди, музеї, меморіальні комплекси, місця історичних подій та осередки народної творчості.

Історико-культурні ресурси відіграють ключову роль у розвитку пізнавального, релігійного, етнографічного, подієвого та культурно-освітнього туризму. Вони сприяють не лише збереженню національної пам'яті, а й формують туристичну привабливість території, слугуючи чинником соціально-економічного розвитку.

Історико-культурні об'єкти нерідко інтегруються з природними територіями, створюючи унікальні туристичні маршрути, що поєднують ландшафтну привабливість і пізнавальний інтерес. Такі об'єкти вимагають охорони, популяризації та належного інфраструктурного забезпечення для ефективного використання в туристичній сфері.

Історико-культурні туристичні об'єкти класифікують за різними ознаками – за типом, функціональним призначенням, хронологічним періодом, ступенем збереженості та значенням. Найпоширенішою є класифікація за типом об'єкта:

- 1) Археологічні пам'ятки (у Запорізькому районі відомі скіфські кургани та залишки поселень епохи бронзи).
- 2) Історичні пам'ятки (наприклад, пам'ятники козацької доби, об'єкти Другої світової війни, меморіали сучасних подій).
- 3) Архітектурні та містобудівні об'єкти (прикладом є садиба Попова у м. Василівка – архітектурна перлина кінця XIX ст.)
- 4) Пам'ятки монументального мистецтва (скульптури, монументи, меморіальні композиції, створені на вшанування історичних подій або осіб).

5) Етнографічні об'єкти та музеї (етнографічні музеї, експозиції народної творчості, виставки традиційних промислів).

6) Культові споруди та місця паломництва (церкви, каплиці, старовинні кладовища, місця проведення релігійних обрядів).

7) Об'єкти нематеріальної культурної спадщини (наприклад, традиції, фольклор, музика, гастрономічна культура, фестивалі, ярмарки).

Основною водною артерією району є річка Дніпро, яка утворює тут Дніпровське водосховище (Каховське до підризу греблі в 2023 р.), на берегах якого розташовано багато природно-рекреаційних зон, зокрема, національний заповідник «Хортиця», який є найбільшим річковим островом у Європі. На його території зосереджено понад 60 пам'яток археології, історії та природи. Він є місцем паломництва для всіх, хто цікавиться історією козацтва, а також осередком активного туризму: кінні прогулянки, байдаркові тури, піші маршрути.

Значну увагу туристичному потенціалу Хортиці та її природно-культурному комплексу приділено в працях науковців Запорізького національного університету, зокрема в дослідженнях О. Лисенко, Т. Тищенко, М. Стеценко [22], де розглядається унікальність заповідної зони, її туристичне навантаження та потенціал для сталого розвитку. Вивченню історико-культурної спадщини Хортиці присвячено праці Г. Шаповалова [42], який аналізує об'єкти Січі, музеї, реконструкції козацького побуту.

Історико-культурні об'єкти:

1) Національний заповідник «Хортиця» – найбільший острів на Дніпрі, що вважається символом українського козацтва, на його території розташовані численні археологічні пам'ятки, музей історії запорозького козацтва, реконструкція козацької Січі та природні ландшафти.

2) Музей історії зброї в Запоріжжі – приватний музей, що містить велику колекцію холодної та вогнепальної зброї різних епох і народів.

3) Запорізький обласний краєзнавчий музей – один з найстаріших музеїв півдня України, який зберігає багаті колекції з археології, етнографії та історії краю.

Природні туристичні об'єкти – це природні території та ландшафти, які становлять інтерес для туристів завдяки своїй естетичній, екологічній, науковій чи рекреаційній цінності. До них належать: річки, озера, ліси, скелі, балки, заповідні території, заказники, національні природні парки, геологічні пам'ятки природи тощо.

У своїй монографії О. О. Бейдик поділяє природні туристичні ресурси на такі основні групи [4]:

1) Кліматичні ресурси – включають температурні режими, кількість опадів, тривалість сонячного сяйва, вітрові умови, що сприяють формуванню та розвитку різноманітних видів туризму та рекреації.

2) Гідрологічні ресурси – охоплюють річки, озера, водоспади, мінеральні джерела, які використовуються для водного туризму, купання, риболовлі та бальнеологічного лікування.

3) Геоморфологічні ресурси – включають різноманітні форми рельєфу: гори, каньйони, скелі, печери, які приваблюють туристів своєю унікальністю та можливістю для активного відпочинку.

4) Біологічні ресурси – це флора і фауна, ліси, степи, природні парки, які мають естетичну, наукову та рекреаційну цінність.

5) Ландшафтні ресурси – комплексні природні утворення, що поєднують кілька елементів (рельєф, водні об'єкти, рослинність) і мають високу рекреаційну привабливість.

6) Природно-заповідні території – до цієї категорії входять національні природні парки, біосферні і природні заповідники, заказники та природоохоронні пам'ятки., які охороняються державою і мають значний туристичний потенціал.

Природні туристичні об'єкти:

1) Дніпровські плавні – це заболочені території Дніпра, де русло річки розгалужується на рукави, формуючи заплавні острови, ці території є важливими для екотуризму та спостереження за птахами.

2) Балка Середня – природна балка з унікальними ландшафтами та біорізноманіттям, що є привабливою для пішохідних прогулянок та вивчення природи.

3) Острів Байда – острів на Дніпрі, пов'язаний з історією козацтва, де, за легендами, розташовувалась одна з перших січей.

Деякі праці, наприклад І. І. Смаль[33], торкаються розвитку внутрішнього туризму в межах новоутворених громад Запорізького району. У дослідженнях розглянуто туристичні маршрути на базі об'єктів зеленого туризму (садиби, ферми), а також участь місцевих громад у формуванні рекреаційних продуктів.

Запорізький район є унікальним прикладом поєднання природної різноманітності та історико-культурного надбання в межах одного адміністративного району. Його туристичний потенціал активно розвивається, однак залишається потреба в системному підході до обліку, оцінки та візуалізації туристичних ресурсів, зокрема за допомогою сучасних геоінформаційних технологій і картографування.

2.3. Досвід картографування рекреаційно-туристичних ресурсів Запорізького району Запорізької області

Картографування туристичних ресурсів має особливо важливе значення в умовах сучасного розвитку глобальної економіки, де туризм залишається однією з провідних і найдинамічніших галузей світового господарства. У багатьох державах світу відзначається тенденція до збільшення туристичних потоків, урбанізація та активне впровадження цифрових технологій, що зумовлює потребу в сучасних, точних і доступних засобах просторової візуалізації туристично-рекреаційних ресурсів. Проте в Україні, з початком повномасштабної війни, туристична галузь зазнала значних обмежень і викликів. Особливо це стосується південно-східних регіонів, зокрема Запорізького району Запорізької області, частина території якого розташована в безпосередній близькості до лінії бойових дій. У такому контексті картографування не лише дозволяє виявляти та зберігати дані про об'єкти туристичного інтересу, а й відіграє важливу роль у плануванні майбутньої відбудови та розвитку туризму в післявоєнний період.

Значення туристичного картографування полягає насамперед у створенні цілісного уявлення про туристичний потенціал території. Карти дають змогу візуалізувати розміщення природних, історичних, культурних об'єктів, об'єктів інфраструктури, транспортних вузлів, місць відпочинку тощо. Це особливо важливо як для туристів, які планують маршрути, так і для органів місцевого самоврядування, бізнесу та інвесторів.

Крім того, розвиток туристичної сфери тісно пов'язаний із поширенням цифрових геоінформаційних систем, що дозволяють не тільки фіксувати туристичні ресурси, але й здійснювати просторовий аналіз, моніторинг туристичних потоків, планування маршрутів та оцінювання навантаження на

об'єкти. Саме ці можливості перетворюють картографування на стратегічний інструмент у галузі туристичного планування, маркетингу територій та просторового управління.

Сьогодні туристичне картографування відіграє також важливу роль у формуванні іміджу регіону. Якісно створені тематичні карти, маршрути, інтерактивні платформи з інформацією про об'єкти приваблюють туристів, стимулюють розвиток внутрішнього та в'їзного туризму. Вони також допомагають зробити менш відомі об'єкти популярнішими, що сприяє рівномірнішому розподілу туристичних потоків і розвитку сільських, екологічних та етнографічних видів туризму.

Таким чином, туристичне картографування сьогодні є ключовою складовою туристичної інфраструктури, без якої неможливе ефективне управління, просування та сталий розвиток туризму на національному, регіональному і локальному рівнях.

Огляд наявних карт туристичних ресурсів Запорізької області свідчить про поступовий розвиток тематичного картографування цієї території, що триває вже не одне десятиліття. Перші оглядові туристичні карти регіону почали з'являтися ще в радянський період, однак значного поширення вони набули з 1990-х років, коли розпочалася активізація внутрішнього туризму та зростання інтересу до краєзнавства. У цей період друкувались паперові карти, які охоплювали ключові природні, історичні та культурні пам'ятки області.

Певні напрацювання щодо картографування туристичних ресурсів Запорізького району наявні у матеріалах Департаменту культури та туризму ЗОДА, зокрема у «Туристичному паспорті Запорізького району» [47], де класифіковано пам'ятки архітектури, музеї, природоохоронні об'єкти та маршрути. Однак ці дані мають переважно описовий характер і потребують доповнення сучасними геоінформаційними засобами аналізу.

Одним із сучасних прикладів використання геоінформаційних технологій у туристичному картографуванні Запорізької області є «Туристична мапа Запоріжжя», створена як зручний інструмент для ознайомлення з ключовими об'єктами регіону. Ця карта є інтерактивною та доступною онлайн, що дозволяє користувачам легко орієнтуватися в просторі та планувати свої маршрути відповідно до власних інтересів (рис. 2.3).

Туристична мапа Запоріжжя [39] охоплює як місто Запоріжжя, так і прилеглі території області, включаючи Запорізький район. На ній позначено основні природні, культурні, історичні об'єкти, а також інфраструктуру, що має значення для туристів: готелі, садиби зеленого туризму, туристичні маршрути, оглядові майданчики, місця активного відпочинку. Карта побудована на основі сучасних картографічних сервісів (зокрема Google Maps або OpenStreetMap) із додатковим тематичним наповненням. Крім звичайного картографічного відображення, карта включає фотоматеріали, короткі описи об'єктів, іноді – контактну інформацію або QR-коди для навігації. Це робить її не лише орієнтиром, а й інформаційно-довідковим ресурсом. Важливою перевагою цієї карти є її доступність з мобільних пристроїв, що підвищує її практичну цінність для туристів.

Також туристична карта сприяє популяризації маловідомих об'єктів, які не входять до традиційних екскурсійних маршрутів. Наприклад, крім Хортиці чи історичного музею, на карті відзначені невеликі музеї, об'єкти природно-заповідного фонду, екостежки, археологічні пам'ятки.

Подібні ПС-рішення поступово інтегруються в регіональні стратегії розвитку туризму, адже вони дозволяють не лише візуалізувати ресурсний потенціал території, а й проводити аналітику – оцінювати туристичне навантаження, доступність об'єктів, планувати розміщення інфраструктури тощо.

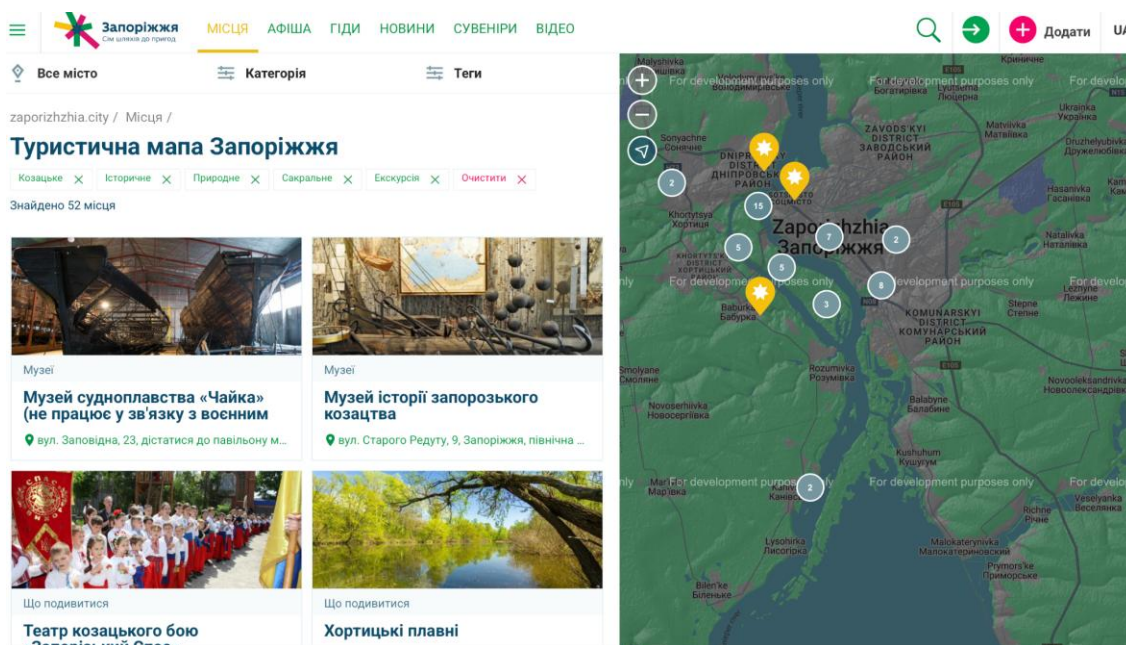

Рис. 2.3. Сайт «Туристична мапа Запоріжжя» [39]

Зображена на рис. 2.4. туристична карта острова Хортиця [27] є прикладом тематичної туристично-рекреаційної карти, створеної з метою ознайомлення відвідувачів з основними природними, історико-культурними та інфраструктурними об'єктами території. Вона має наочний, ілюстративний характер, поєднуючи картографічну основу з художніми елементами. Карта виконана в стилі мальованої інфографіки, що робить її зрозумілою і привабливою для широкої аудиторії, включно з туристами, які не мають спеціальної підготовки в орієнтуванні. Ця карта є частиною туристично-інформаційного забезпечення заповідника «Хортиця», і виконує функцію гіда для відвідувачів, сприяє популяризації історичної спадщини, екологічної освіти, розвитку внутрішнього туризму.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА КАРТИ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Підбір даних для укладання інтерактивної карти

Усі туристично-рекреаційні об'єкти, які нанесені на карту, поділено на такі категорії:

- історико-культурні об'єкти;
- релігійні об'єкти;
- садиби зеленого туризму;
- заклади харчування;
- об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення;
- об'єкти ПЗФ місцевого значення.

Усі об'єкти, нанесені на карту, можна побачити в таблицях 3.1 – 3.6.

У таблицях наведено дані про розташування, площу, тип, опис, послуги, які можуть надаватись та кого можуть зацікавити об'єкти.

Таблиця 3.1

Історико-культурні об'єкти Запорізького району

Запорізький обласний краєзнавчий музей	
Розташування	м. Запоріжжя, вул. Троїцька, 29
Опис	Один із найстаріших музеїв півдня України, заснований у 1921 році. Музей має понад 180 тисяч експонатів, що охоплюють археологію, етнографію, історію та природу краю. Розташований у будівлі колишньої Земської управи, зведеної у 1912 році.

Послуги	Екскурсії, освітні програми, тимчасові виставки, сувенірна крамниця.
Кому цікаво	Туристи, школярі, студенти, науковці, родини.
Національний заповідник Хортиця	
Розташування	о. Хортиця, м. Запоріжжя
Опис	Унікальний культурно-історичний та природний комплекс, розташований на найбільшому острові Дніпра. Його площа становить близько 23,5 км², і він є одним із «Семи чудес України» .
Послуги	Екскурсії, кемпінги, кінний театр “Запорізькі козаки”
Кому цікаво	Любителям історії та археології, туристам, студентам
Музей історії запорозького козацтва	
Розташування	о. Хортиця, м. Запоріжжя
Опис	Музей присвячений історії українського козацтва. Демонструє реконструкції козацьких укріплень, предмети побуту, зброю, діорами битв. Розташований у Національному заповіднику «Хортиця».
Послуги	Тематичні екскурсії, історичні реконструкції, майстер-класи, виставки
Кому цікаво	Туристи, учні, студенти, дослідники, любителі історії
Музей техніки «Фаєтон»	

Розташування	м. Запоріжжя, вул. Виборзька, 8
Опис	Один із найбільших музеїв техніки в Україні. Має колекцію ретро-автомобілів, мотоциклів, військової техніки, включаючи танки, БТри, артилерію. Частина експозиції розташована під відкритим небом.
Послуги	Оглядові екскурсії, фото-зони, інтерактивні виставки
Кому цікаво	Туристи, родини, ентузіасти техніки, діти
Музей судноплавства	
Розташування	вул. Заповідна, 23, м. Запоріжжя
Опис	Спеціалізований музей, що висвітлює історію Дніпровського судноплавства. Має макети козацьких «чайок», барж, пароплавів та унікальні гідротехнічні моделі.
Послуги	Оглядові екскурсії, інтерактивні стенди
Кому цікаво	Студенти, туристи, дослідники, технічні спеціалісти
Музей історії зброї	
Розташування	м. Запоріжжя, бул. Центральний, 189
Опис	Приватна колекція історичної холодної та вогнепальної зброї з різних епох і країн. Музей єдиний у своєму роді в Україні. Представлено понад 4 тис. одиниць зброї.

Послуги	Екскурсії, лекції, виставки, фотозони
Кому цікаво	Історики, колекціонери, військові, туристи
Острів Байда (Мала Хортиця)	
Розташування	м. Запоріжжя
Опис	Невеликий острів площею близько 6,5–7 га, який за формою та ландшафтом нагадує Хортицю. Відомий як місце першої Запорозької Січі, заснованої князем Дмитром Вишневецьким (Байдою) у 1556 році. Тут збереглися залишки укріплень часів русько-турецької війни 1735–1739 років. Острів має археологічні пам'ятки, що датуються III–I тисячоліттями до н.е.
Послуги	Огляд з альтанки «Ластівчине гніздо»; екскурсії на човнах; піші прогулянки; фотозйомка; відпочинок на природі
Кому цікаво	Історики, археологи, туристи, родини, школярі, студенти.

Таблиця 3.2

Релігійні об'єкти Запорізького району

Свято-Покровський собор	
Розташування	м. Запоріжжя, вул. Покровська, 37
Опис	Один із найбільших православних храмів Запоріжжя. Побудований у традиційному стилі з позолоченим куполом. Є важливим духовним осередком

	УПЦ.
Послуги	Богослужіння, сповідь, хрещення, освячення, релігійні заходи, екскурсії
Кому цікаво	Віруючі, паломники, туристи, місцеві жителі
Свято-Троїцький кафедральний собор	
Розташування	м. Запоріжжя, просп. Соборний, 37
Опис	Історичний храм початку XX ст., зруйнований у радянський період, відновлений у 1990-х роках. Має архітектурну та історичну цінність.
Послуги	Богослужіння, хрестини, весілля, святкові служби, екскурсії
Кому цікаво	Віруючі, туристи, історики

Таблиця 3.3

Садиби зеленого туризму Запорізького району

Садиба "Дивосвіт"	
Розташування	с. Геленджик
Опис	Двоповерхова садиба, побудована з цегли, дерева та ракушняку, покрита черепицею. Пропонує сімейний відпочинок на подвір'ї української хати з домашніми тваринами та пташиним двором. Господарі — майстри народних промислів.
Послуги	Проживання, екскурсії, майстер-класи

Кому цікаво	Сім'ї з дітьми, любителі сільського відпочинку, туристи, які цікавляться народними промислами.
Садиба "AQUAZOO"	
Розташування	с. Петрополь
Опис	Садиба з контактним зоопарком, де можна поспілкуватися з різними тваринами. Планується відкриття "Школи зеленого туризму" для навчання основам діяльності в цій сфері.
Послуги	Проживання, екскурсії, спілкування з тваринами, майстер-класи, освітні програми.
Кому цікаво	Сім'ї з дітьми, освітяни, туристи, які цікавляться сільським господарством та тваринництвом.
Садиба "Хутір Петерсона"	
Розташування	с. Червоний Яр
Опис	Садиба, яка демонструє традиційний уклад життя українського села та образ запорізького селянина минулих століть.
Послуги	Проживання, участь у сільських роботах, майстер-класи з народних ремесел.
Кому цікаво	Туристи, які цікавляться історією та культурою українського села.

Таблиця 3.4

Заклади харчування Запорізького району

Козацький Форпост	
Розташування	острів Хортиця, Запоріжжя
Опис	Заклад з козацьким інтер'єром, де подають запорізький капустак, налисники з сиром та інші національні страв
Послуги	Харчування в закладі
Кому цікаво	Туристи, любителі історії та традицій
Корчма	
Розташування	проспект Соборний, 135, готель "Інтурист", 2-й поверх, Запоріжжя
Опис	Ресторан з інтер'єром у стилі української хати, що відтворює атмосферу початку ХХ століття. Пропонує традиційні українські страви.
Послуги	Харчування в закладі та з собою
Кому цікаво	Туристи, шанувальники традиційної культури

Таблиця 3.5

Об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення Запорізького району

Дніпровські пороги	
Тип	Заказник загальногеологічний

Розташування	о. Хортиця, о. Байда та скелі посеред р. Дніпро
Площа	1 383,00 га
Опис	Залишки древніх скелястих порогів річки Дніпро, частково зруйнованих під час будівництва Дніпрогесу. Мають велике геологічне, історичне та пейзажне значення.
Кому цікаво	Студенти, науковці, історики, туристи
Урочище Пристіни	
Тип	Ботанічна пам'ятка природи
Розташування	На захід від села Григорівка
Площа	17 га
Опис	Ця природна територія вирізняється унікальними степовими ландшафтами, багатим флористичним складом та високою екологічною цінністю.
Кому цікаво	Студенти природничих факультетів
Балка Россоховата	
Тип	Ботанічна пам'ятка природи
Розташування	На північ від села Ясинувате
Площа	27 га
Опис	Глибока, звивиста яружно-балкова форма рельєфу, що формувалася природними геологічними процесами. Вона характеризується наявністю виходів гранітів, кам'янистих осипів, численних струмків і

	джерел. Тут трапляються рідкісні степові й скельно-степові рослинні угруповання, багато з яких занесені до Червоної книги України. Балка є також середовищем існування низки рідкісних видів тварин — птахів, комах, плазунів.
Кому цікаво	Студенти, школяри, науковці, туристи
Балка Бальчанська	
Тип	Ботанічна пам'ятка природи
Розташування	На захід від села Ясинувате, на лівому березі Дніпра.
Площа	28 га
Опис	Глибока, мальовнича яружно-балкова форма рельєфу з крутими схилами, на яких збереглися природні степові угруповання, типові для Причорноморського степу. Балка тягнеться у напрямку від центральної частини острова до Дніпра, прорізаючи скелясті виходи Українського щита. У межах балки збереглися ділянки ковилового степу, рідкісні види трав'янистих рослин, чагарників і невеликих дерев.
Кому цікаво	Студенти, школяри, науковці, туристи

Таблиця 3.6

Об'єкти ПЗФ місцевого значення Запорізького району

Балка Виноградна	
Тип	Ботанічний заказник

Розташування	Неподалік від південно-східної околиці міста Запоріжжя
Площа	5 га
Опис	Заказник було засновано у 1987 р.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Балка Вовча	
Тип	Ботанічний заказник
Розташування	с. Біленьке
Площа	1,5 га
Опис	Заказник заснований у 1980 році, для охорони місць зростання лікарських рослин
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Балка Канцерівська	
Тип	Ботанічний заказник
Розташування	Біля села Бабурка
Площа	20 га
Опис	Засновано заказник у 1980 році, задля збереження зростання лікарських рослин.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Балка Пушинська	
Тип	Ботанічний заказник

Розташування	с. Біленьке
Площа	1 га
Опис	Засновано у 1980 році, для збереження лікарських рослин
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Балка Трушевська	
Тип	Ботанічний заказник
Розташування	с. Біленьке
Площа	2 га
Опис	Статус заказника отриманий у 1980 році, з метою захисту зростання лікарських рослин
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Острів Таволжанін	
Тип	Ботанічний заказник
Розташування	На північ від Запоріжжя, посередині р. Дніпро
Площа	31 га
Опис	Статус заказника присвоєно в 1984 році, для збереження ділянки степу з типовою рослинністю, в тому числі рідкісна рослинність
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Солов'їна роща	

Тип	Ботанічний заказник
Розташування	На північний захід від с. Нижня Хортиця
Площа	45 га
Опис	Заказник є залишками Дніпровських плавнів. Статус надано 1980 році, з метою охорони місць зростання лікарських рослин.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Цілинна ділянка	
Тип	Ботанічний заказник
Розташування	Околиця с. Смоляне
Площа	1,5 га
Опис	На території заказника зростають 5 видів рослин та 4 вида тварин, занесених до Червоної книги України
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Цілинна Балка (Нижня Хортиця)	
Тип	Ентомологічний заказник
Розташування	с. Нижня Хортиця
Площа	4 га
Опис	Заснований у 1984 році, з метою захисту рідкісних рослин та тварин
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи

Балка Гадюча	
Тип	Ландшафтний заказник
Розташування	1,5 км на північний захід від села Володимирівське
Площа	16,8 га
Опис	Заказник, створений у 1998 році, має переважно штучнолісову рослинність. Байрачні деревно-чагарникові угруповання збереглися в днищі балки та її верхній частині. Цілинна степова рослинність трапляється у вигляді двох невеликих фрагментів, розташованих у середній частині балки. Уздовж днища балки вузькою переривчастою смугою простягається суходільна лука.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Балка Малишевська	
Типи	Ландшафтний заказник
Розташування	0,6 км на схід від села Малишівка
Площа	49 га
Опис	Переважна частина території заказника покрита деревно-чагарниковою рослинністю, основу якої становлять штучні лісонасадження. На схилах балки між ними збереглися ділянки степової рослинності.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи
Балка Ручайвська	

Тип	Ландшафтний заказник
Розташування	100 м на південний схід від с. Ручаївська
Площа	112,6 га
Опис	Заказник утворено в 1998 році, Зараз території заказника вкриті деградованою степовою та лучною рослинністю. Схили балки покриті степовими угрупованнями, а на ділянках, де було знищено байрачну лісову рослинність, сформувалися суходільні луки, що займають значні площі.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи, студенти природничих факультетів.
Балка Хуторська	
Тип	Ландшафтний заказник
Розташування	за 300 м. на північ від села Сонячне
Площа	7 га
Опис	Заказник засновано у 1998 році. На місці колишніх байрачних угруповань сформувалися суходільні луки, тоді як схили балки зайняті степовою рослинністю.
Кому цікаво	Науковці, поціновувачі природи, студенти природничих факультетів.
Верхів'я балки Канцерівська	
Тип	Ландшафтний заказник

Розташування	600 м. на захід від межі залізничної станції Верхня Хортиця.
Площа	135, 1 га
Опис	Заказник оснований в 1998 році, територія заказника складається з трьох частин. Струмок з такою ж назвою протікає по дну балки. Ландшафти тут представлені такими місцевостями: сучасними заплавно-річковими, надзаплавних нерозчленованих терас, та яружно-балковими.
Кому цікаво	Науковцям, поціновувачам природи, студентам природничих факультетів.
Володимирівський	
Тип	Ландшафтний заказник
Розташування	0,8 км на захід від с. Володимирівське
Площа	18 га
Опис	Створений у 1998 році. Значна частина території заказника вкрита штучною деревно-чагарниковою рослинністю. У середній частині балки та в її верхів'ях збереглися залишки байрачних лісів, а схили вкриті степовими угрупованнями.
Кому цікаво	Науковцям, поціновувачам природи, студентам природничих факультетів.
Грунтозахисне лісонасадження	
Тип	Ландшафтний заказник

Розташування	на південний схід від с. Федорівка
Площа	210 га
Опис	Статус заказника присвоєно 1984 році, для збереження штучно створеного лісового масиву вздовж правого берега річки Дніпро, та в прилеглих балках.
Кому цікаво	Науковцям, поціновувачам природи, студентам природничих факультетів.
Томаківський	
Тип	Ландшафтний заказник
Розташування	2 км від села Ручаївка
Площа	78,8 га
Опис	Статус отриманий у 1998 році. На території заказника зростає 1 вид рослин та зареєстровано 12 видів тварин занесених до Червоної книги України
Кому цікаво	Науковцям, поціновувачам природи, студентам природничих факультетів.
Балка Крилівка	
Тип	Ботанічна пам'ятка природи
Розташування	на схід від села Крилівське
Площа	5 га
Опис	Статус отримав в 1972 році. На території пам'ятки знаходиться шість видів рослин та три видів тварин занесених до Червоної книги України.

Кому цікаво	Науковцям, поціновувачам природи, студентам природничих факультетів.
Саур-могила	
Тип	Геологічна пам'ятка природи
Розташування	на північний схід від с. Григорівка
Площа	3 га
Опис	Статус присвоєно у 1972 році.
Кому цікаво	Туристам, науковцям, історикам, студентам природничих факультетів.
Лукашева Балка	
Тип	Комплексна пам'ятка природи
Розташування	0,2 км на північ від північно-східної околиці с. Малишівка
Площа	46 га
Опис	Заснована у 1990 році. Більша частина території вкрита деревно-чагарниковою рослинністю. У південній частині значну площу займають штучні лісонасадження. Схили вкриті степовою рослинністю.
Кому цікаво	Туристи, студенти природничих факультетів, поціновувачі природи, науковці.
Лиса гора	
Тип	Комплексна пам'ятка природи

Розташування	с. Васелянка, лівий берег р. Конка
Площа	2 га
Опис	Заснований у 1984 році.
Кому цікаво	Науковці, туристи, студенти природничих факультетів.

3.2. Процес створення інтерактивної карти

У межах цього дослідження тематичне картографування туристично-рекреаційних ресурсів Запорізького району здійснюється за допомогою сучасної онлайн-платформи ArcGIS StoryMaps – інтерактивного інструменту, розробленого компанією Esri. Дана платформа поєднує функціональні можливості геоінформаційної системи (ГІС) із мультимедійною подачею матеріалу, дозволяючи створювати карти з текстовими описами, фотографіями, відео та іншими елементами візуалізації. Після цього ви можете публікувати ці карти або вбудовувати їх у свій контент, щоб допомогти розповісти історію.

ArcGIS StoryMaps забезпечує зручне середовище для розміщення тематичних карт, які можна інтерактивно переглядати та поширювати через інтернет. Зокрема, до карти можна додати маршрути, категоризовані об'єкти, супровідні зображення та описи – що є надзвичайно ефективним способом подання туристичної інформації.

Для цього проєкту було використано функціонал платформи з метою візуалізації туристичних об'єктів Запорізького району, їх просторового розміщення, класифікації та мультимедійного супроводу. Використання ArcGIS StoryMaps також дозволяє адаптувати карту для потреб різних цільових аудиторій – від науковців до туристів і місцевих мешканців.

Процес створення інтерактивної тематичної карти у середовищі ArcGIS StoryMaps складався з кількох основних етапів:

1) *Підготовка матеріалів*

На першому етапі було зібрано та систематизовано інформацію про туристично-рекреаційні ресурси Запорізького району. До бази даних увійшли природні об'єкти (наприклад, балки, лісові масиви), історико-культурні пам'ятки, рекреаційні зони, музеї. Кожен об'єкт супроводжувався назвою, описом, категорією та, за можливості, фотографією.

2) *Створення історії*

На головній сторінці було натиснуто кнопку New story – обрано Start from scratch (рис. 3.1), що дозволяє створити історію з нуля. Проєкту було надано назву: «Рекреаційно-туристичні ресурси Запорізького району».

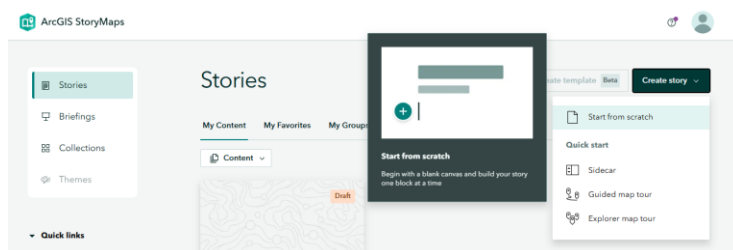

Рис. 3.1. Додавання нового проєкту

3) *Додавання базової карти*

Натискаємо на плюс, та обираємо Map (рис 3.2). Далі після додавання карти у вкладці Options – Base Layer – Select Basemap було обрано варіант Imagery (рис. 3.3) – супутникове зображення, надане NASA, яке дозволяє відобразити територію з високою реалістичністю. Такий тип фону дозволяє точніше візуалізувати розташування природних та історико-культурних об'єктів на реальній місцевості.

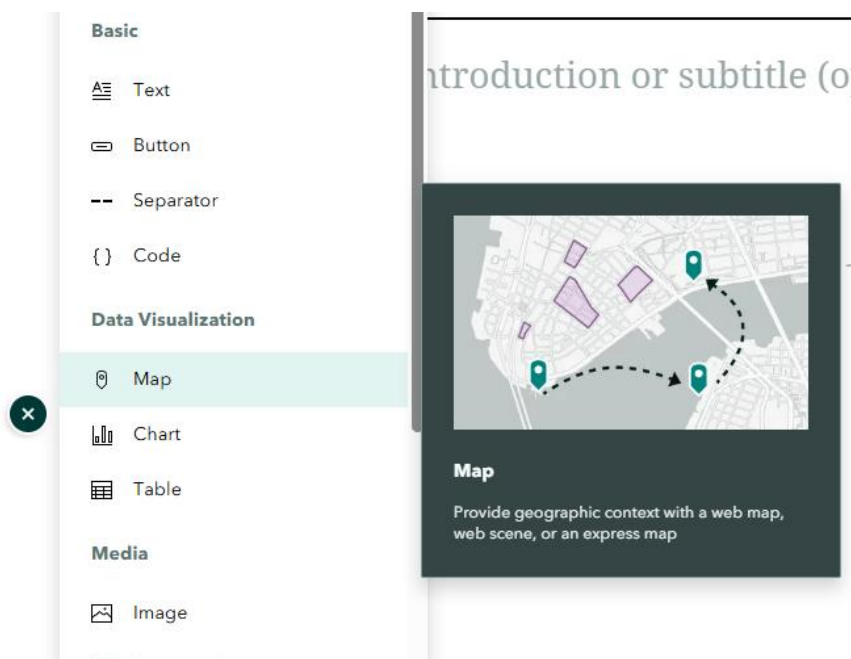

Рис. 3.2. Додавання карти

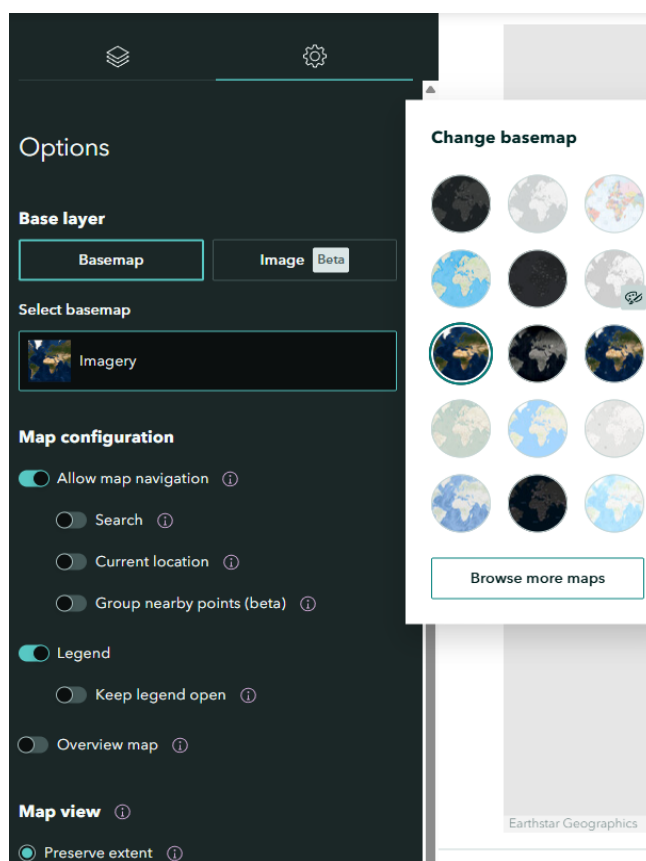

Рис 3.3. Додавання базової карти

4) *Оформлення карти*

За допомогою Draw an area робимо межі району (рис. 3.4) та за допомогою Add a point (рис. 3.5) додаємо маркери різних кольорів для позначення різних ресурсів, для кращого візуального сприйняття та зручної навігації на інтерактивній карті. Наприклад, історико-культурні об'єкти позначено блакитним кольором, релігійні – білим, садиби зеленого туризму – жовтим, заклади харчування – червоним, об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення – фіолетовим, а об'єкти ПЗФ місцевого значення – зеленим.

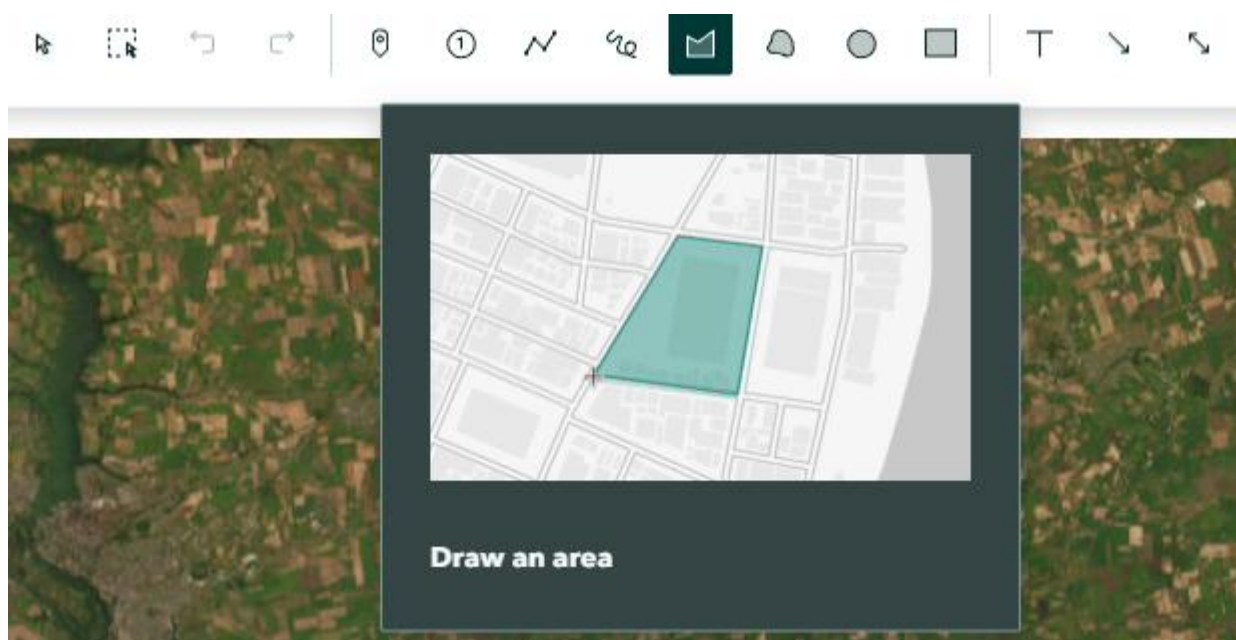

Рис. 3.4. Додавання межі району

5) *Перевірка і публікація*

Після завершення налаштування всіх розділів, історія була переглянута у режимі попереднього перегляду. Потім натиснуто кнопку Publish, і карта стала доступною за публічним посиланням (рис 3.6) – <https://storymaps.arcgis.com/stories/9cd37833f540463cb28f119b24dae146> та за QR кодом (рис. 3.8). Також, за допомогою легенди (рис. 3.7) в лівому

нижньому куті користувач може натискати на цікавий для нього об'єкт та побачити його місцезположення.

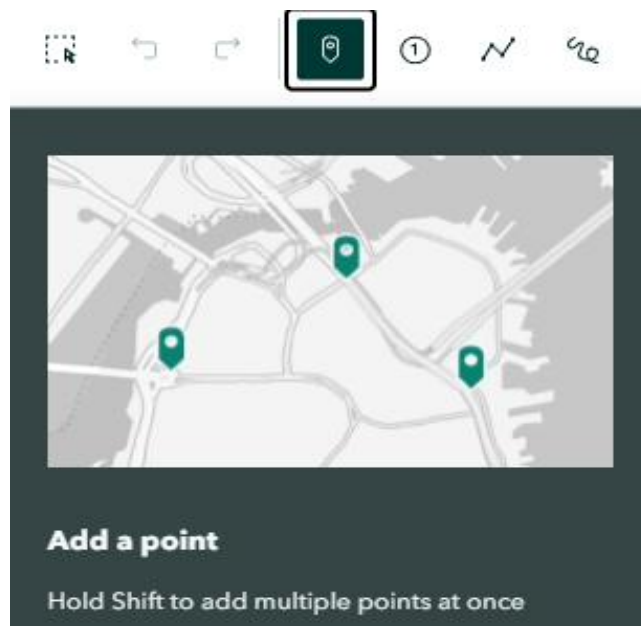

Рис. 3.5. Додавання маркерів

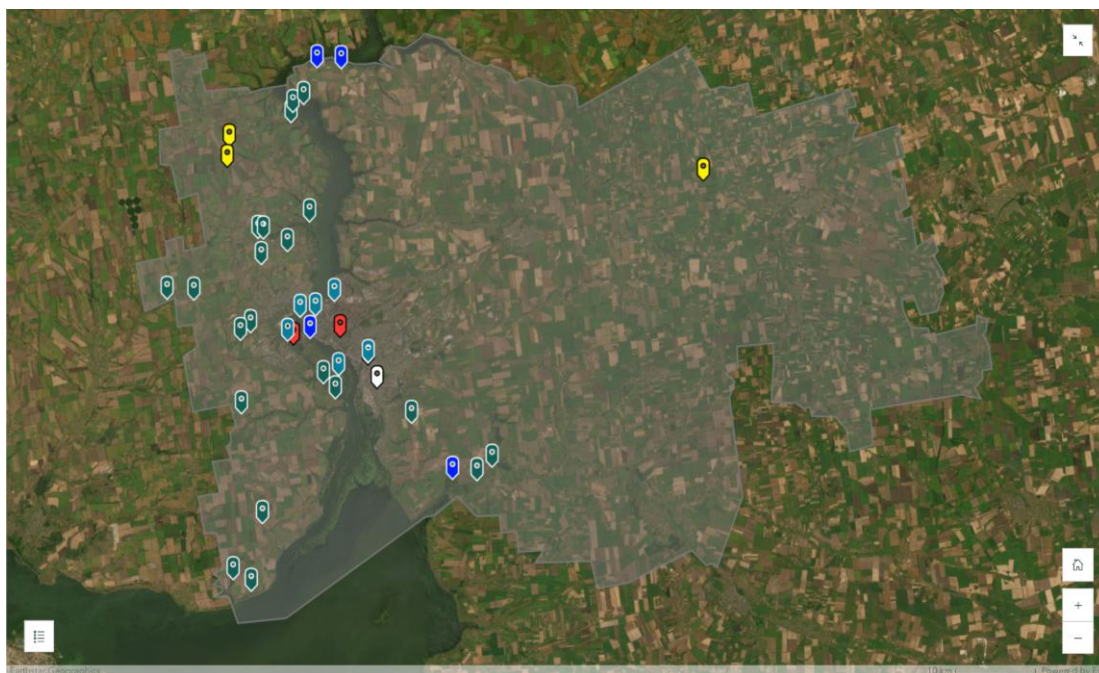

Рис. 3.6. Вигляд готової карти

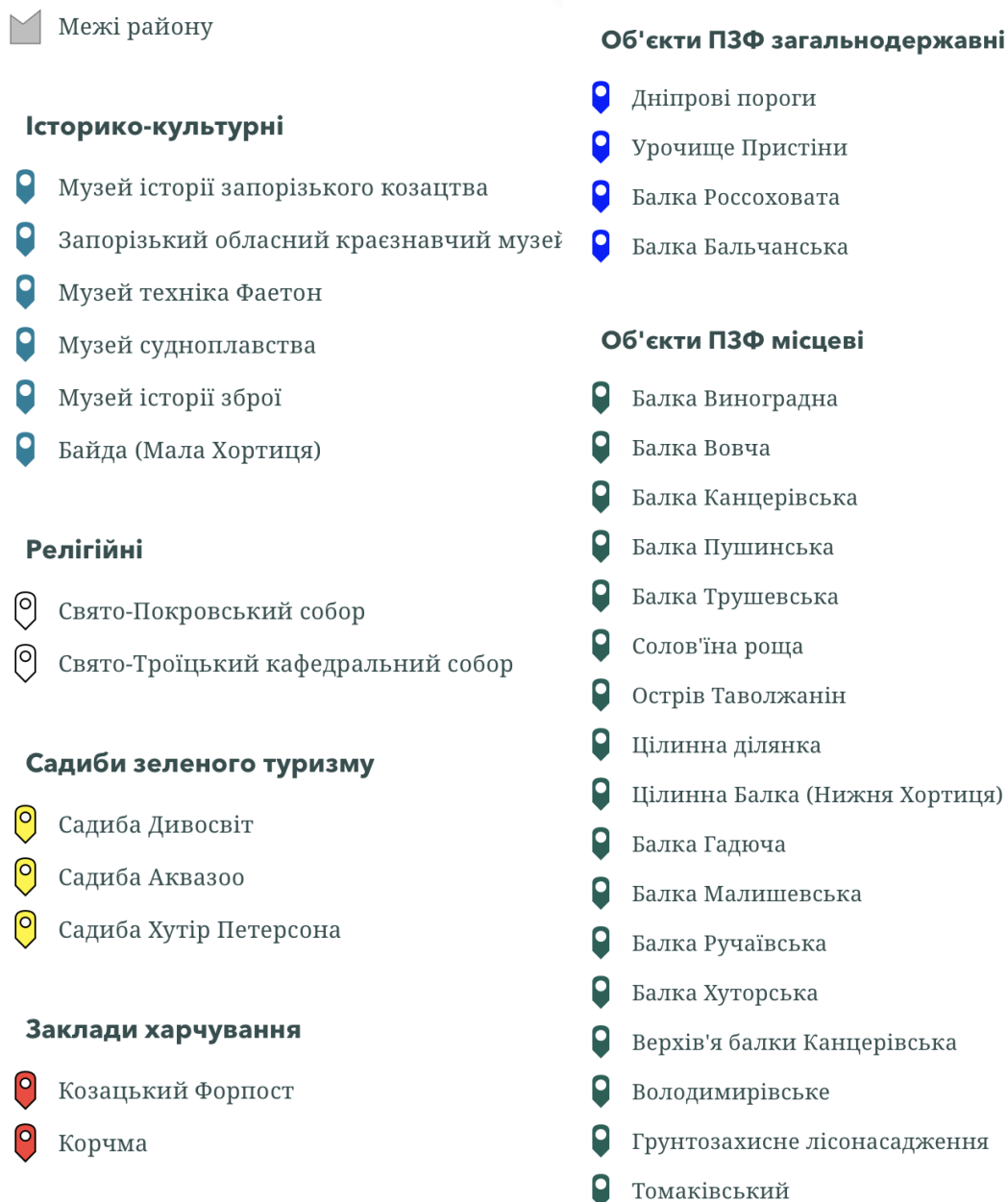

Рис. 3.7. Легенда карти

Scan to open on your phone

Рис. 3.8. QR-код до карти

3.3. Аналіз отриманих результатів та можливості їх використання

Під час створення інтерактивної карти рекреаційно-туристичних ресурсів Запорізького району вдалось виявити низку цікавих просторових закономірностей, що дозволяють краще зрозуміти, як саме розміщені ті чи інші об'єкти.

Найбільш помітним стало те, що історико-культурні об'єкти зосереджені в межах міста Запоріжжя. У сільській же місцевості жодного подібного об'єкта не було виявлено. Це ще раз підкреслює центральну роль міста як головного осередку культурної спадщини району. Причини такого розподілу, найімовірніше, полягають як у тому, що саме в місті зосереджена найбільша кількість пам'яток, так і в тому, що тут вони краще були досліджені та краще охороняються. Наприклад, саме у місті Запоріжжя знаходилась Запорізька Січ,

яка має велике історичне та символічне значення для українців. Також, у місті значно більше музеїв, тематичних виставок і культурних центрів, ніж у сільській місцевості. Усе це створює навколо міста Запоріжжя потужний культурний осередок, тоді як у селах часто бракує не лише музеїв, але й можливостей для їх створення через обмежені ресурси або слабкий туристичний потік.

Також, було помічено, що об'єкти ПЗФ, розташовані переважно поблизу річки Дніпро або в безпосередній близькості до неї. Видно, як річка формує різноманітні ландшафти – балки, урочища, тощо. Крім того, річка забезпечує легший доступ до території, адже вздовж неї часто проходять дороги, розташовані населені пункти, розвинута інфраструктура.

Ще однією цікава закономірність, яку вдалось помітити під час аналізу, є нерівномірний розподіл туристичних і рекреаційних об'єктів по території району. Найвища щільність спостерігається в західній частині Запорізького району – в районі міста Запоріжжя та прилеглих населених пунктів, натомість східна частини району мають значно меншу концентрацію ресурсів. Це може бути пов'язано як з меншим фактичним туристичним потенціалом окремих територій, так і з недостатнім рівнем їх дослідження або брак популяризації.

Отже, результати картографування допомогли не просто побачити, як зараз розміщені туристично-рекреаційні ресурси району, а й зрозуміти, які просторові тенденції в цьому домінують.

У ході дослідження та створення інтерактивної карти туристично-рекреаційних ресурсів Запорізького району мені вдалося переконатися в тому, що сучасні цифрові картографічні інструменти можуть бути зручним засобом візуалізації інформації. Створена карта є зручною платформою, яка об'єднує географічні дані, культурно-історичну інформацію та рекреаційні об'єкти в єдиному, доступному для користувача середовищі.

Варто також зазначити важливий безпековий аспект, що стосується території Запорізького району. У зв'язку з тим, що частина району розташована поблизу лінії фронту, станом на момент написання дослідження окремі ділянки можуть бути потенційно небезпечними для відвідування. Зокрема, існує ризик мінної небезпеки, а також обмежень на пересування, запроваджених з міркувань національної безпеки та охорони життя громадян.

У зв'язку з цим, під час здійснення туристичних чи рекреаційних подорожей по території району надзвичайно важливо дотримуватись правил безпеки: пересуватися лише добре знаними маршрутами, використовувати наявну інфраструктуру та за можливості – отримувати актуальну інформацію про стан безпеки у відповідних органах місцевої влади або ДСНС. Категорично не рекомендується відвідувати незнайомі, не промарковані локації, віддалені лісові чи прибережні ділянки, де не проводилась перевірка або розмінування.

Таким чином, розробка туристичних маршрутів у Запорізькому районі сьогодні вимагає підвищеної обережності, чіткого дотримання рекомендацій з безпеки. Попри ці виклики, карта може залишатися важливим інструментом для збереження знання про туристичні та рекреаційні ресурси, формування нових стратегій розвитку після закінчення війни та, в майбутньому, підтримки сталого й безпечного туризму в регіоні.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Під поняттям рекреаційно-туристичні ресурси розуміють сукупність природних, історико-культурних та соціально-економічних об'єктів і умов, які можуть бути використані для організації туризму, відпочинку, оздоровлення та пізнавальної діяльності. У ході розгляду методики оцінювання рекреаційно-туристичних ресурсів встановлено, що існує низка підходів до аналізу туристичного потенціалу території, а саме: географічний, геоекологічний, кадастровий, маркетинговий, кластерний та інші. Важливу роль також відіграють бальні методи оцінки, які дозволяють кількісно визначити значущість об'єктів. Комплексне застосування цих підходів забезпечує більш повне уявлення про стан, цінність і перспективи використання рекреаційно-туристичних ресурсів, що є основою для ефективного планування розвитку туризму в межах конкретної території.

2. Запорізький район Запорізької області має вигідне географічне положення, розташовується у південно-східній частині України на території Придніпровської височини, межує з важливими транспортними вузлами, зокрема з обласним центром – містом Запоріжжя. Район характеризується помірно континентальним кліматом з низькою зволоженістю, степовими ландшафтами, незначною лісистістю (близько 2,7 %) та наявністю унікальних природних форм – балок, схилів, порогів. Також встановлено, що в районі зосереджені цінні рекреаційно-туристичні ресурси.

3. У ході дослідження зібрано й проаналізовано перелік об'єктів, що становлять туристичний інтерес: понад 30 історико-культурних пам'яток, зокрема музеї, діорами, релігійні об'єкти (церкви, монастирі), а також природні

комплекси – балки, урочища, заповідні зони. Встановлено наявність об'єктів природно-заповідного фонду як загальнодержавного, так і місцевого значення. Природні ресурси, поєднані з історичним тлом регіону, створюють передумови для розвитку як екотуризму, так і культурно-пізнавальних маршрутів.

4. Проаналізовано низку картографічних джерел, зокрема регіональні туристичні карти (карта туристичних об'єктів Запоріжжя, карта Хортиці), а також досвід створення ГІС-карт туристичних ресурсів у рамках проєктів органів місцевого самоврядування та незалежних дослідників. Зазначено, що попри наявність окремих прикладів, загалом туристичне картографування в Запорізькому районі потребує розвитку та оновлення з урахуванням сучасних стандартів і цифрових інструментів.

5. У ході роботи укладена веб-карта рекреаційно-туристичних об'єктів Запорізького району Запорізької області, створена за допомогою платформи ArcGIS StoryMap. На цій карті відображено 37 об'єктів, згрупованих за шістьма категоріями: історико-культурні об'єкти, релігійні об'єкти, об'єкти ПЗФ загальнодержавного й місцевого значення, садиби зеленого туризму та заклади харчування. Карта має зручний інтерфейс і забезпечує базовий опис об'єктів, геопросторову прив'язку та доступ до мультимедійного контенту. Вона може слугувати допоміжним інструментом для формування нових стратегій розвитку туризму в Запорізькому районі після закінчення війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аріон О. Рекреаційна географія: парадигми та вектори розвитку : навч. посібник. Київ, 2023. 93 с.
2. Балабанов Г., Шаблій О. Геопросторова організація туристичної діяльності в Україні. Київ : Либідь. 2020. 256 с.
3. Беба Н. В. Особливості картографічного забезпечення і використання мобільних пристроїв для потреб туризму. *Вісник геодезії та картографії*. 2010. № 3. С. 18–22.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ. : Київ. ун-т, 2001. 395 с.
5. Винниченко І. Ризики в туризмі : навч. посіб. Київ. 2014. 101 с.
6. Географічна енциклопедія України. ред.: О. Маринич та ін. Київ., 1989-1993.
7. Купач Т., Гринюк О. Географічні інформаційні системи : навч. посіб. Київ : ФОП Кравченко Я., 2021. 85 с.
8. Дудун Т., Тітова С. Географічні карти та картографічний метод дослідження. Київ, 2017. Т. 1 : Географічні карти. 150 с.
9. Горин Г. Систематизація методологічних підходів до визначення сутності поняття "рекреаційно-туристичний потенціал регіону". *Регіональна економіка*. 2014. № 2. С. 187–199.
10. Гуцуляк А. Туристично-рекреаційні ресурси України: сучасні підходи до класифікації. *Вісник географічного товариства України*. 2020. № 2. С. 45–52.
11. Давиденко І.В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу. *Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція*

- сталого розвитку в Україні та світі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф, 2014. Дніпропетровськ : НО “Перспектива”, 2014. С. 49–52.
12. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.04.2025)
  13. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. URL: <https://pzf.gov.ua> (дата звернення 23.04.2025)
  14. Дудун Т., Курач Т., Тітова С. Картографічне креслення та комп'ютерний дизайн : навч. посіб. 2011.
  15. Каганець-Гавриленко Л. Теоретична сутність та компонентна будова туристично-рекреаційного потенціалу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. С. 8.
  16. Кадастр : навч. посіб. / С. Тітова та ін. Київ, 2022. 263 с.
  17. Ковальов С. Основи рекреаційної географії.: *Наукова думка*. Київ, 2015.
  18. Козловський С. Географія туризму : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2006. 328 с.
  19. Кравців В.С., Степаненко І.А. Туристичне кластероутворення як інструмент регіонального розвитку в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2016. № 50. С. 178–186.
  20. Кулініч Є. Рекреаційна географія : навч. посіб. Київ. : Центр учб. літ., 2015. 240 с.
  21. Купач Т., Дем'яненко С. Польові природничо-географічні дослідження територій: навч. посіб. Київ., 2017. 95 с.
  22. Лаврухін С., Капінос О. ГІС-технології у туристичному картографуванні. *Геоінформаційні системи в управлінні територіями*. 2020. № 2. С. 51–58.

23. Лисенко О. , Тищенко Т. Туристичний потенціал острова Хортиця як об'єкта культурної спадщини. *Вісник Запорізького національного університету*. 2022. № 29. С. 56–64.
24. Литвиненко Н. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу Запорізької області. *Географія та туризм*. 2021. № 57. С. 101–107.
25. Мальський М., Занюк С., Мельник Ю. Міжнародний туризм і сфера послуг : підруч. Київ : Знання, 2008. 470 с.
26. Маринич А., Бельський О. Картографування природних ресурсів : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2002. 243 с.
27. Міхно О., Патракеєв І. Прикладні геоінформаційні системи: навч. посіб. Київ. 2020, 98 с.
28. Національний заповідник «Хортиця». URL: <https://hortica.zp.ua> (дата звернення: 26.04.2025)
29. Паньків Н. Туристичне ресурсознавство : навч. посіб. Львів : Український бестселер, 2011. 238 с.
30. Петренко І. А. Екологічні аспекти розвитку рекреаційних ресурсів України. Харків, 2018.
31. Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ М-ва зах. довкілля та природ. ресурсів України від 26.07.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
32. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr#Text> (дата звернення: 26.05.2025).
33. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верхов. Ради України від 17.07.2020 № 807-IX : станом на 7 верес. 2023 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 26.05.2025)

34. Смаль І. Внутрішній туризм як чинник сталого розвитку сільських громад Запорізького району. *Географія та туризм*. 2021. № 58. С. 112–118.
35. Смаль І. Географія туризму : навч. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М., 2011. 576 с.
36. Твердохліб І. Т. Туристичні ресурси України : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 312 с.
37. Ткаченко Н. Рекреаційно-туристичний потенціал України : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ. 2010. 272 с.
38. Топчієв О., Бейдик О., Бойко А. Рекреаційні зони правобережного Дніпра: сучасний стан та напрями використання. Одеса : Астропринт, 2019. 214 с.
39. Топчієв О., Яворська В., Ніколаєва О. Рекреаційно-туристична діяльність як складова регіональних господарських комплексів: концептуально-понятійний огляд. *Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Географічні науки*. 2016. № 5. С. 128–134.
40. Туристична мапа Запоріжжя. URL: <https://zaporizhzhia.city/places>, (дата звернення: 26.05.2025)
41. Туристичний паспорт Запорізького району. *Департамент культури та туризму Запорізької обласної державної адміністрації*. Запоріжжя, 2022. URL: <https://tourist.zoda.gov.ua> (дата звернення: 26.04.2025)
42. Управління туризму Запорізької ОВА. Туристичні маршрути Запорізького району URL: <https://tourism.zoda.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2025)

43. Шаповалов Г. Хортиця: історія і сучасність. Запоріжжя : Прем'єр, 2020. 148 с.
44. Шепетюк С. Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристично-рекреаційних послуг. Київ : Тонар, 2007. 55 с.
45. Шаблій О. Географія: теорія, історія і методика. Львів : Світ, 2000. 472 с.
46. Шаблій О., Касянчук З. Нові підходи до категорії "Рекреаційний потенціал". *Економічна та соціальна географія*. 1995. № 47. С. 41–48.
47. Яковчук О. Оцінка туристичного потенціалу України. *Географія та туризм*. ред. Я. Олійник. Київ : Альтпрес, 2010. № 10. С. 57–65.
48. Big Data for urban and transport geography: New challenges, new opportunities / J. Gutiérrez et al. *Progress in Human Geography*. 2017. Vol. 40, no 5. P. 712–733.
49. Hall C. Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships. Harlow : Prentice Hall, 2005. 326 p.
50. Kuśen E. A system of tourism attractions. *Tourism*. 2010. Vol. 58, no 4. P. 409–424.
51. Kraak M., Ormeling F. Cartography: Visualization of Spatial Data. 3rd ed. Harlow : Pearson Education, 2010. 205 p.
52. Kraus R., Manuel S. Recreation and Leisure in Modern Society. 7th ed. Sudbury, MA : Jones and Bartlett Publishers, 2007. 480 p.
53. Stehnei, M., Chernychko, T., & Nod, O. Potential assessment of the tourism industry and resort and recreation sphere of the regions of Ukraine on the basis of sustainability. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022.
54. World Tourism Organization. Tourism 2020 Vision. *Global Forecast and Profiles of Market Segments*. Madrid : WTO, 2001. Vol. 1. 119 p.

55. Zhou Y., Ma J., Huang Y. GIS-based spatial analysis of tourism resources: A case study of Gansu Province, China. 2012. Vol. 4. P. 2348–2361.